

Helena Maleno: «Les persones són productes de consum en l'Europa en crisi»

Helena Maleno, especialista en migracions, parla en aquesta entrevista dels casos de tràfic de persones i d'òrgans a les fronteres de Ceuta i Melilla, però també del Prat i Barajas | «No s'acaba amb les xarxes de tràfic amb un enfocament policial. S'acaba amb elles a través d'una implicació social. Com a societat, no estem veient a les noies a les Rambles de Barcelona?»

Helena Maleno | Victor Serri / Directa

Fa anys que Ceuta i Melilla són una porta d'entrada a Europa des del continent africà. Les polítiques de control de fronteres portades a terme per l'Estat espanyol en aquestes zones -amb la complicitat del Marroc- han servit a Europa com a laboratori de proves per alçar la seva fortalesa. En una visita a la Frontera Sud parlem amb Helena Maleno, investigadora especialista en migracions i tràfic de persones.

En els últims anys hem vist com ha crescut el nombre de fronteres a Europa. L'Estat espanyol fa anys que està actuant a la Frontera Sud. Què hi està passant?

En les fronteres i en els processos migratoris els governs europeus hi veuen un problema. Per ells són un conflicte, una situació de guerra i una situació d'enfrontament. Sota aquests paràmetres generen la necessitat de la subcontractació del control migratori a tercers països. Aquesta idea va aparèixer fa més d'una dècada quan països europeus van trobar com a socis els països del nord

d'Àfrica: Itàlia amb Gaddafi, França amb Algèria i l'Estat espanyol amb el Marroc. L'any 1992 Espanya va signar el Tractat de Bon Veïnatge amb el Marroc, amb una clàusula que permet el retorn de persones de terceres nacionalitats que han arribat a Espanya procedents del Marroc. De com això s'aplica o de com es compensa amb altres drets fonamentals dels migrants no se'n fa cap referència. D'aquesta manera va començar a aplicar-se, a Ceuta i a Melilla, la política del que ara anomenem devolucions en calent; un *pushback* dins de la frontera. Durant molts anys aquesta política que, a la vegada estava armant al Marroc, va ser invisible. Per a nosaltres era gairebé impossible gravar les devolucions en calent. L'any 2014, amb el cas de Tarajal, va canviar l'estratègica política i es va començar a mostrar que la Frontera Sud era una zona de conflicte. Es va començar a facilitar la gravació a la tanca i a documentar el que hi passava. Així, el govern pretenia demostrar que la frontera era una zona de conflicte i, com a tal, calia reaccionar encara que això significués oblidar-se dels paràmetres de drets fonamentals. El Ministeri d'Interior va actuar d'una manera molt intel·ligent. Les activistes de drets humans vam creure que amb la facilitat de gravació seria més fàcil la denúncia. Finalment hem vist que les denúncies no han arribat enlloc. Al contrari, s'ha legalitzat tot el que sempre havia estat invisible, amb el consentiment de la ciutadania a qui li va calar aquest missatge. Ara mateix ens trobem en un moment molt delicat en què unes actuacions -a totes llums il·legals i injustes- es converteixen en legals a través de la Llei Mordassa.

En aquesta línia, el 18 de març passat la Unió Europea i Turquia van signar un acord per frenar l'arribada de persones refugiades a Europa.

La signatura d'aquest acord ens va sorprendre ja que es descrivia a Turquia com a un país segur, tot i el que s'estava vivint en aquella zona. L'acord mostra com la totalitat de països que conformen la UE advoquen pel tancament de fronteres, la política d'externalització i la política dels murs i les tanques. Amb tot, hem d'entendre que els conflictes generen diners. En una Europa en crisi, les fronteres generen molts diners. Els generen per a les administracions públiques i per a les empreses, que s'estan encarregant de sostenir tot aquest material bèl·lic (entès així en un concepte de conflicte) sinó que, també, a través de les xarxes de negoci generades en aquestes fronteres, com són les xarxes de tràfic d'éssers humans. Així que aquestes xarxes estan abastint de mercaderia a una Europa en crisi que entén els éssers humans com a mercaderia; com a 'productes de consum'.

Els éssers humans com a mercaderia... Qui els 'consumeix' i com són 'consumits'?

A la frontera de Macedònia amb Grècia hi actuen màfies albanokosovars que s'estan encarregant del tràfic d'òrgans que van a parar al mercat europeu. A Líbia, si una persona no pot pagar el bitllet, la segresten i la venen a les màfies israelianes. Aquestes els hi treuen els òrgans, encara en vida, per ser venuts al mercat israelià de trànsit d'òrgans. Aquesta és la realitat de cada dia. Des d'aquí [Tànger], per exemple, hem lluitat molt per a la inscripció dels nadons al registre civil; perquè existissin. Desapareixien molts nounats segrestats a les zones de frontera, durant les deportacions, en els desplaçaments forçats... Vam descobrir que aquests nadons entraven en les xarxes de tràfic d'òrgans que estaven actives a Algèria. Estem parlant de tràfic d'òrgans, que és el més horrorós. Sembla que, amb els filtres democràtics que hi ha, no passi o no pugui tenir lloc al nostre país, o en un territori ocupat per Israel, o en un espai com la UE, oi? Hi ha, també, un altre negoci: el tràfic d'éssers humans i el mercat sexual que s'està donant amb dones i, cada vegada més, amb la infància migrant. Aquests infants i joves, que estan en moviment, acaben convertint-se en imprescindibles per assumir tot aquest mercat sexual. A tot això se li ha de sumar el correu de la droga i el tràfic de persones amb fins d'explotació laboral. Estem construint una Europa de les mercaderies on tenim a les poblacions més empobrides a les que podem vendre, comprar o sacrificar. Llavors, ens trobem amb un compendi de polítiques d'externalització on hi ha un enfocament de conflicte i on es pot subcontractar a mercenaris per a violar drets fonamentals o on, directament, els estats poden violar els drets fonamentals de les persones.

Vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=YZyP9fGpFkM>

En el nostre trajecte a la Frontera Sud, hem estat en diversos assentaments. En un d'ells, unes 200 persones esperaven l'avís per dirigir-se a la llanxa que els portaria a l'Estat

espanyol. Allà hi havia unes 60 dones i una desena d'infants. Ens van comentar que la major part d'aquestes dones exercien la prostitució.

Les dones i la infància migrant necessiten les xarxes perquè les estratègies d'autoorganització per passar la frontera cada vegada són més complicades. Això afavoreix que, si no són caçades al país d'origen, ho siguin en el trànsit per tal de poder creuar la frontera. Depèn de la naturalesa de la xarxa, les dones poden no ser víctimes d'explotació en el trànsit migratori perquè se les consideren com a mercaderies a protegir; o poden ser explotades, fins i tot, en els assentaments dels boscos del Marroc -solen ser dones de Camerun, Senegal o Costa d'Ivori- ballant nues o fent serveis sexuals per als homes de la muntanya i, també, per a marroquins. En relació a l'Estat espanyol, hem de tenir en compte que la xarxa no existeix si no hi ha un consumidor. L'estat té una responsabilitat però un grup de tràfic es mou per un negoci. O sigui que, si no hi hagués demanda, no hi hauria tràfic. Per què estan venint tantes nenes, doncs? Perquè el mercat sexual de l'Estat espanyol està demandant nenes. Per això venen. Una xarxa no es gasta uns diners amb una nena si després els diners no li són retornats amb escreix.

Quina protecció s'ofereix a aquestes dones en trànsit?

Al Marroc encara no existeix el delictes de tràfic de persones en el codi penal. Aquí no hi ha organitzacions que l'estiguin detectant excepte l'Organització Internacional de les Migracions (OIM), que és qui detecta, també, per a l'ACNUR quan aquesta organització té algun sospita que alguna persona refugiada pot ser víctima del tràfic. En tot cas, la detecció no té garanties ni hi ha processos de treball amb un enfocament de drets humans. Evidentment, moltes de les noies es busquen la vida per si soles. També hi ha les que esperen i s'empoderen -fent un treball a llarg termini- per denunciar quan estiguin en una situació on tinguin major garantia de drets fonamentals. Al Marroc no hi ha aquesta garantia i que una dona denunciï és una veritable bogeria perquè no hi ha cap lloc on les dones puguin anar a refugiar-se, a recuperar-se i a reintegrar-se. A l'Estat espanyol les garanties que s'ofereixen tampoc són bones i, fins i tot, algunes nenes desapareixen dels centres de menors en ser trobades i captades per les xarxes. És un tema molt delicat perquè un pas mal fet pot significar l'assassinat d'una noia. I tu no hi pots fer res, sobretot en països com aquest. Són les dones, al cap i a la fi, les que saben quin és el poder d'aquestes xarxes de tràfic i les que controlen el nivell de seguretat en el que es troben. Només es pot lluitar contra les màfies i contra aquestes xarxes donant drets humans a aquesta ciutadania en moviment. Necessitem apostar per processos socials de canvi.

Sabem que hi ha nenes migrants però no les trobem en els centres de protecció de menors, on sí que hi ha els nens. On són aquestes nenes?

A Barcelona? A les Rambles, prostituint-se. Allà les podem trobar. Totes diuen que són majors d'edat per estar als carrers i no en un sistema de protecció, perquè necessiten tornar el deute [el cost del seu viatge]. Hi ha fronteres que no volem veure. L'aeroport del Prat és una frontera per on estan passant moltes dones com a mercaderia i és, també, una frontera invisible on no sabem què està fent la policia amb aquestes dones, si s'està respectant el seu dret a l'asil... El mateix passa a Barajas i en tants altres aeroports espanyols. Dirigim la mirada més al sud, per exemple. Quina és la responsabilitat d'un estat quan li arriba una nena, que no té pits i que diu que té 19 anys, a Motril? Segons la legislació espanyola, si aparenta ser menor d'edat s'ha de fer un estudi de l'edat òssia. No es sol fer. A l'Estat espanyol es donen les mateixes lògiques i dinàmiques que a la resta d'Europa. El 2015, cinc mil dones adolescents i infants nigerians van arribar a Itàlia, des de Líbia. Totes les dones serien explotades sexualment; moltes d'elles amb edats compreses entre els 10 i els 12 anys. Ara les podem veure als carrers de París, prostituint-se, amb demandes d'asil com a majors d'edat i fent entre 10 i 15 serveis sexuals diaris. Aquest és el fenomen que s'està donant a tota Europa. La dona és consumible més fàcilment però hi ha, també, un mercat important de nens. En aquest cas, si són absorbits pel mercat, no entraran en els sistemes de protecció del menor.

Vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=5efK7gugYag>

Llavors, es poden desmantellar aquestes xarxes de tràfic de persones?

Tinc clar que no s'acaba amb les xarxes de tràfic amb un enfocament policial. S'acaba amb elles a través d'una implicació social. Com a societat, no estem veient a les noies a les Rambles de Barcelona? No veiem a dones refugiades. A França, des del mes de març de 2015, aquestes dones estan considerades refugiades -perquè són d'una ètnia, que ve d'un determinat lloc, travessada de forma endèmica pel tràfic. Elles són com les que estan a les Rambles de Barcelona. Aquí són putes i negres. Llavors, l'Estat té una responsabilitat evident. I l'hem de demanar. Però, i qui està consumint a aquestes nenes? Deu o quinze serveis sexuals diaris... Perdó? La responsabilitat de tenir dones refugiades en unes Rambles és, també, de la societat. Qui en parla d'això? Qui ho denuncia? Ningú. Des de l'organització Caminant Fronteres tenim la sort de compartir molt temps amb aquestes dones. Treballem en tallers sobre les violències, l'impacte en els seus cossos, les seves estratègies... Són persones molt destrossades però amb una capacitat de resiliència impressionant. Elles tenen les seves pròpies estratègies. Quan parles amb elles t'expliquen quin tipus de violència han decidit escollir: la violència institucional i la de les nostres societats d'acollida -una violència terrible, callada i que no les deixa acabar el seu projecte migratori- o la violència de les xarxes que, almenys, els donen una esperança per acabar amb el seu projecte migratori. Entre aquestes dues violències, quina tries? Llavors jo crec que estem davant d'un panorama desolador però que, també, és el d'una ciutadania en moviment que està cridant i demanant els seus drets.

Quines estratègies creus que ha de practicar la ciutadania?

D'entrada crec que cal desobeir certes lleis. Cal desobeir les lleis injustes que afecten els maners, que legalitzen les devolucions en calent, que faciliten les batudes racistes, que mantenen actius els centres d'internament (CIE)... Cal fer un procés de desobediència de lleis. Crec que és una bona estratègia, que no es guanyarà avui però es guanyarà demà. D'altra banda, crec que hem de ser crítiques amb el que estem permetent als nostres governs. Fixeu-vos en el que passa a l'Egeu. Les oenagés, quan estan a l'aigua, decideixen en un segon qui viu i qui mor, quan no poden rescatar-los a tots. Jo crec que no hi ha estàndards de drets humans. No hi ha estat. Així que les oenagés i el voluntariat han d'autoorganitzar-se però amb un enfocament de drets humans que, almenys, facin responsables als estats del que està succeïnt. Em sembla una bestiesa. Els estats van deslocalitzant i subcontractant i ens semblen lògiques coses que no haurien de ser-ho.